

קן קולמוסא

גיליון מוגדל ליום הילולת מוהרנ"ת ז"ל

ספר סופר סיפור...

גיליון זה מוקדש כולו ליום פטירתו של מוהרנ"ת, שיחול בהאי שתא ביום ראשון הבא, צום הַעֲשִׂירִי - עשרה בטבת. לפניכם תיעוד נרחב על 'מכתב ההסתלקות' הנודע, אותו כתבו בדמע תלמידיו של רבי נתן, שראו צורך לספר ולהעלות עלי ספר, את כל דברי הימים האחרונים של מורנו הגדול, ספרא רבא דישראל.

נלווה את המכתב בכל גלגוליו, נעמוד על תכונותיו, נבדוק את נוסחאותיו, ונהדיר אותו על פי מקור ששימר את צפונותיו.

שם המאמר "קן קולמוסא" - כשמו כן הוא, עוסק בתיקון הקולמוס והקנה, לנתח ולהבהיר, לעיין ולהעיר, לתקן ולהאיר.

במאמר הבא "קן מגילתא" - נעסוק בעז"ה בתיקון המגילה עצמה, נחדור למעמקיה, נחשוף מצפונותיה, ונעשיר את ידיעותיה.

ויהי נועם ה' אלקינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

מכתבם של אנשי ברסלב שנכתב סמוך להסתלקותו של מוהרנ"ת, הינו ללא ספק אחד המסמכים המפעימים ביותר בספרותנו. התיאור הפרטני של השבתות, הימים, והרגעים האחרונים במחיצתו של רבי נתן, מהווים מעין סגירת מעגל למפעלו שלו - לתעד ולהנציח, לרשום כל הגה וכל שיח, לְמַעַן יִדְעוּ דוֹר אַחֲרוֹן בְּנִים יְלָדוֹ יְקָמוּ וְיִסְפְּרוּ לְבְנֵיהֶם.

המכתב המקורי שנשלח לתעודתו בשנת תר"ה, הועתק בידי חסידים שחפצו ללמוד ממנו אורחות חיים, וכך הורק מכלי אל כלי והתגלגל מיד ליד, עד שנת תרל"ד - שבו עלה על מזבח הדפוס, ויפוצו מעיינותיו חוצה.

וזה מעשה ההדפסה לגלגוליה: בראש ובראשונה נדפס המכתב בלמברג בשנה האמורה, בסוף חלק ד' של ספר 'לקוטי עצות חדש' - הנקרא בשם 'עצת שלום' (כיום מוכר הספר בשם 'אוצר היראה', הוא השם המקורי שהעניק לו המחבר, הגאון הקדוש רבי נחמן גולדשטיין - רבה של טשערין. בהדפסת הספר עסק תלמידו של הרב, הגאון החסיד רבי ברוך אפרים, מחבר הספר 'בְּאֵי הַנַּחֲלָה').

בראש המכתב נמצאים דברים אלו: 'בכדי שלא להוציא הנייר חלק, הצגנו פה המכתב מהסתלקות מאור עינינו, אספקלריא המאירה, הצדיק יסוד עולם, מורנו ר' נתן מברסלב, בעל המחבר ספרי ליקוטי הלכות על כל ד' חלקי השולחן ערוך, וליקוטי תפילות, ועוד שארי חבורים והמה בכתובים'.

רצון זה שלא להשאיר את הנייר חלק - הציל את המכתב מאבדון, וכך נמצא לו מקום בשולי סדרת הענק - ליקוטי עצות חדש, המקצרת בעקביות את ספרי ליקוטי הלכות למוהרנ"ת, ומסדרת את תוכנם על פי סדר ערכים בעבודת ה'.

מצוידים בנתונים אלו, נבין לאשורם את דברי רבי אברהם ב"ר נחמן (בספרו 'כוכבי אור', חלק 'חכמה ובינה', הערה מט), הקורא למכתב דגן – "מכתב שאחר הקיצור ליקוטי הלכות".

בפעם השנייה הודפס המכתב בלודז' בשנת תרפ"ט, בתחילת הגיליון הרביעי של "אור זורח" – מאסף תורני לחסידות ברסלב שיצא לאור בפולניה, פרי עריכתו של החסיד היקר ר' שמחה פֶרנשטיין הי"ד. בראש המכתב כתב המהדיר: 'מכתב מה שכתבו אנ"ש מברסלב לעיר טשערין, מהסתלקותו!'] מאור עינינו, הצדיק יסוד עולם, מורנו ר' נתן זצ"ל מברסלב, בעל המחבר ספרי לקוטי הלכות על כל ד' חלקי שולחן ערוך, וספר לקוטי תפילות ועוד שארי חיבורים, שנסתלק בשנת תר"ה, יום ו' ערב שבת קודש, עשרה בטבת'. בשלישית הודפס המכתב בוורשה בשנת תר"צ, על ידי החסיד הדגול ר' אהרן לייב ציגלמן הי"ד, בסוף ספר מכתביו של מוהרנ"ת – "עלים לתרופה". האכסניה המתאימה הפכה ל'דירת קבע', ומאז ועד ימינו אנו, מודפס המכתב דגן כחלק מספר המכתבים. אך כאמור אירע הדבר רק בשנת תר"צ – החל ממהדורה זו של 'עלים לתרופה', אולם במהדורות הקודמות: ירושלים תרנ"ג (מכתבי מורנ"ת), ברדיטשוב תרנ"ו ('עלים לתרופה'), ירושלים תר"ע (מכתבי מורנ"ת), המכתב אינו מופיע.

נמצא, כי בידינו שלש מהדורות קדומות למכתב: 1. למברג תרל"ד, 2. לודז' תרפ"ט, 3. וורשה תר"צ. כאשר נטלנו את שלשתן והשווינו את תוכנן זה לזה, נוכחנו לראות כי שינויי נוסח ביניהן. שינויים אלה, ועוד תמיהות רבות על הנוסח הנפוץ (שחלקן יבואו בהמשך דברינו), האיצו בנו להתחקות אחר הנוסח המקורי, בתקווה כי אכן הוא קיים אי שם, ממתין ומצפה לראות אור עולם.

ואכן בחסדי שמים, התגלתה הפנינה באוצרות בתי הספרים, ברוך שמסר עולמו לשומרים¹. וכך התגלגלה לידינו העתקה מקורית של המכתב, שהייתה ברשותם של החסידים הדגולים: רבי לייבלי קונסטנטין ורבי אלטר טפליקר, ובה מצאנו מענה לכל תמיהותינו.

עדות מוצקה על קדמותה של ההעתיקה, מהווים הנוסח והסגנון המיוחדים רק לה. ומהם נלמד על עיבודים שונים שנעשו למכתב, בגלגולי הדפסותיו.

סיבות שונות הניעו את המהדירים לעבד קמעא את הנוסח המקורי. הראשונה: הרצון העז לייפות את הסגנון – המנוסח בפשטות מעוררת השתאות. השנייה: הרצון להעניק לקהל הקוראים ידע משלים להבנת האירועים. אמור מעתה, על הראשונה – העוסקת ב'טעם וריח' – אין טעם להתווכח. אולם על השנייה – החפצה לבאר ולהאיר, יש עדיין מה להעיר.

ובכן, בליבון המכתב לפרטיו נעסוק בהמשך מאמרנו זה, ובמאמרים שיבואו אחריו אי"ה. אך פטור בלא כלום אי אפשר, ולכן נסתפק כאן בנקודה אחת ומיוחדת.

בתחילת המכתב, על פי הנוסח הנפוץ, מתוארת השבת האחרונה במחיצתו של מוהרנ"ת – שבת פרשת מקץ.

1 תודתנו נתונה לספריית שוקן, ולמכון תצלומי כתבי יד בבית הספרים בירושלים. מספר כתב היד בספריית המקור: 16989, ומספר תצלומו במכון: F. 45446. כתב היד מכיל את הספר 'ימי מוהרנ"ת', וכן 'ליקוטי מכתבים' של רבי נתן (שפורסמו מאוחר יותר ב'עלים לתרופה'), ועוד. בכתב היד רישומים שונים המעידים על בעליו, הוא החזן רבי לייבלי מקונסטנטין ישן (Starokostiantyniv), שחי בתקופתו של רבי נחמן מטולטשין. כתב היד התגלגל מאוחר יותר לרבי אלטר מטפליק, שהשאיר בו את חותמו, בדמות עמוד מלא וגדוש בכתב ידו הפניני, בו רשם לזכרון 'מה ששמעתי מפי הוהתיק ר' אברהם נ"י בן הוהתיק ר' נחמן מטולטשין ז"ל, מה שדיבר עמי מקדושת ארץ ישראל'. הדברים פורסמו על ידי החסיד היקר ר' נתן צבי קניג, בספר 'מי הנחל' (ת"א תשכ"ה), עמוד קלט. עוד חזון למועד לברר את סגולותיו ומעלותיו של כתב יד זה.

קו קולמוס

התיאור פותח בציון העובדה כי 'התחלת חלישותו היה במוצאי שבת', ומיד מתחיל לסקר את קורות הסעודה השלישית. ממנה הוא פונה לאירועי הסעודה הראשונה, ולאחר מכן שב וחוזר לסעודה השלישית, אך הפעם עם תיאורים אחרים. משם ממשיך מסע-התייעוד לעבר השבוע האחרון, וגם כאן לאחר תיאור הלילה של אור ליום ה', עובר הכותב לאירועי יום ד', וחוזר שוב לאור ליום ה' – עם תיאור שונה לגמרי. הקפיצות הללו, ובעיקר שינויי התוכן המופלגים, צועקים: דרשני!

בנוסף, על פי הנוסח שבידינו עולה, כי כתיבתו האחרונה של מוהרנ"ת, בה כתב את חידושו על 'משקין בית השלחין' – אירעה אור ליום ה', פחות מיומיים לפני הסתלקותו. ואילו תלמידו הגדול, רבי נחמן מטולטשין, מעיד אחרת. לדבריו היה הדבר 'ב' ימים קודם הסתלקותו' (ראה 'ליקוטי הלכות', ראש חודש ז, בסוף ההלכה). אי תאימות זו מצטרפת למקהלה הקוראת בקול: דרשני!

דרישות אלו ואחרות, הביאונו לחשיפת מעלותיה של ההעתקה המקורית, המיישבת את כל הסתירות, ומסלקת את כל המהמורות.

הכיצד? הבה נקרא מספר שורות מתוך ההעתקה הקדומה, ונראה מה יהיו פתרונותיו... (המלים המודגשות מסמנות את המופיע בהעתקה המקורית בלבד).

'והתחלת חלישתו הי' במוצאי שבת קודש מקץ, ובשבת חנוכה הקודם כשנכנס בשלש סעודות לומר תורה, זה הי' התחלת התורה... ואח"כ אמר התורה של חדי ר' שמעון... ואח"כ הי' בשמחה עד למאד. ובשבת אחר חנוכה הי' ג"כ אורחים, ובליל שבת פ' מקץ אמר תורה על המנורה... ובמוצאי שבת פ' מקץ, נכנס לשלש סעודות, אמר תורה על פ' מקץ... ואח"כ אמר הבדלה בבכיה גדולה... ובלילה אור ליום ד'... בערך ג' שעות קודם אור היום, תפס קולמוס, וכתב תורה על מ' מועד קטן על משקין בית השלחין במועד... וביום ד'... ואור ליום ה'...'

ובכן, מן הקל נלך אל הכבד, ונפתור את האחרונה בתחילה. המעיין בנוסח המקורי מוצא לאלתר את השגיאה הקלה שנפלה בדפוס, שהחליפה אור ליום ד' באור ליום ה', ויצרה בכך אי סדר ואי תאימות. הנוסח המקורי חושף בפנינו את רמת-הדיוק של כותב המכתב, ואת ההתאמה הרבה בין המקורות. כאשר נעמיק חקר בנוסח המקורי, נאתר את השגיאה הכבדה יותר שנפלה בדפוס, ובכך נמצא מענה גם לשאלתנו הראשונה. ובכן, מאותו נוסח מדויק מתברר כי לפנינו תיאור נפרד של שתי שבתות שונות. בראשונה מתאר הכותב את אמירת התורה בסעודה-שלישית של שבת חנוכה, ולאחר מכן הוא עובר לתאר את קורותיה של שבת אחר חנוכה – היא פרשת מקץ, השבת האחרונה לחיי מוהרנ"ת. ההבחנה של הכותב: 'ובשבת אחר חנוכה היו גם כן אורחים', מחדדת את ההבנה כי מדובר על שבת אחרת, שבת של מוצאי חנוכה, שבה צריך לציין כי היו גם כן אורחים. אולם על השבת הקודמת, שבת חנוכה, שבה היו מתקבצים ועולים בכל שנה ושנה – אין שום צורך לציין זאת.

ברם, שנה שכזו, עם שבת-חנוכה אחת שבה קוראים בתורה את פרשת וישב, נדירה ביותר². ועובדה זו גררה בעקבותיה אי הבנה מרובה, עד לטטטוש תאריכים וערבוב תיאורים. והללו לא בבת אחת נעשו, כי אם קמעא קמעא, ממהדורה למהדורה.

הראשונה שבהן הסתפקה במועט, ורק לא העתיקה את המלים הלא-מובנות לטעמה (הם המלים המודגשות

2 ראה 'שיבולים' גליון מספר 5, עמודים: 3-4. במשך כל חייו של רבי נתן היו רק שש שנים כאלה: תקנ"ד, תקס"א, תקפ"א, תקפ"ד, תקפ"ח, תר"ה.

בציטוט לעיל), ותמורתן תרמה מלה אחת בודדת: 'ובליל שבת הנ"ל אמר תורה על המנורה' – ובכך יצקה אבן פינה לתעלומה.

ואילו השנייה שאחריה, הוסיפה תרומה הגונה בתחילתו של מכתב: 'ובשבת הקודם הוא פ' מקץ' – ובכך הניחה אבן גולל על קבר המבוכה.

אולם מה טוב ומה נעים גלות שוב ושוב את הדיוק וההתאמה של הנוסח המקורי, בכך ייווכח כל תופס לוח לשנת תר"ה, ימצא בו על נקלה כל הנתונים הנדרשים לפתרון הסוגיה. את פרשת וישב קראו בשבת חנוכה – כ"ו בכסלו; יומו האחרון של חנוכה היה יום שישי, ג' בטבת, ולמחרתו קראו בתורה את פרשת מקץ; יום שישי לפרשת ויגש, הוא עשרה בטבת – יום צום, יום אבל – יום הסתלקות מוהרנ"ת.

ומכאן מודעה רבה לאורייתא, הן למהדירי הספרים, והן ללומדים היקרים, אל תיחפזו לחרוץ דין על משפט תמוה. הוו מתונים בדין, ועשו סייג לתורה. אל תסיגו גבול עולם, ואל תאיצו להגיה במקום שאין ידכם מגעת. והמקרא צווח: עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים-יִם וּזְלַתְךָ יַעֲשֶׂה לְמַחְכָּה לוֹ – אלֵין אינון דדחקין למלה דחכמתא, ודייקין לה, ומחכאן לה למנדע ברירא דמלה ולאשתמודעא למאריהון (זוהר, פ' חיי שרה, קל, ב).

בגיליון זה, נגיש את המכתב על פי נוסחו בהעתקה המקורית, תוך שימת לב לתיקונים שנעשו לו במהדורת הדפוס הראשונה – למברג תרל"ד³. ובגיליון הבא, אם ירצה ה', נגיש מהדורה מוערת של המכתב, החודרת לקרבינו, מפשפשת במעמקיו, חושפת צפונותיו, ומעשירה אותו בידע רב.

המלים המודגשות להלן – הינן חדשות לגמרי, ועדיין לא התפרסמו מעולם!

הוספנו מעט פיסוק וניקוד, הוא איננו במקור!

והנה ההעתקה המקורית – המועתקת בלשון של זהורי"ת⁴.

יום א', פ' בא, תר"ה לפ"ק, ברסלב

מי שאמר לעולמו די, יאמר די לצרותינו, המקום ינחמינו וכו'.

לידידינו מחמד נפשינו, ה"ה המפורסם⁵ מו"ה אברהם דוב נ"י, ולה"ה הרבני המפורסם מו"ה אבא, ולכל אנ"ש יחי'.

הוי על שברינו, כי נשארנו כתורן בראש ההר וכנס על הגבעה, מחמת שניטל⁶ מאתנו בחטאינו

3 חשוב לציין, כי הנוסח הנפוץ, המצוי ביד כל, מיוסד על פי הנוסח שבמהדורת וורשה, שבינה לבין מהדורת לודז' – שינויים מועטים ביותר. מאידך גיסא, מהדורת למברג שונה מהן רבות, והיא קרובה יותר לנוסח המקורי, אולם אין יד הכל ממשמשת בה, ולכן ראינו צורך רב להעיר על ההבדלים שבינה לבין נוסח ההעתקה המקורית. ומעתה, כשהנוסחים הקדומים עומדים לרשות הכל, יוכל כל החפץ בכך להשוות לנוסח שבידו.

כמו כן יש להבהיר, כי במכתב קטעים רבים שנכתבו בשפת האידיש, ובהן הבדלי-איות רבים בין הנוסחים. מסיבה פשוטה לא ראינו צורך לציין את כולן, והסתפקנו במסירת נוסח כתב היד בלבד. ואגב, את התרגום לקטעי האידיש – נוסף במהדורה המוערת, ולעת עתה נסתפק בהפניה למהדורות הנפוצות של 'עלים לתרופה'.

4 מן הראוי להזכיר, כי בידינו רק העתקה של המכתב, ולא המקור בעצמו, וממילא עלולים להיות בו שגיאות העתקה שונות, כפי שניזכר בהערות להלן. מאידך גיסא, לא לכל שינוי במהדורת למברג – ניתן לקרוא 'תיקון' או 'עיבוד' של המהדירים, כי ייתכן שהייתה להם העתקה מדויקת יותר. [אולם רגלים לדבר וידיים מוכיחות על חלק מהשינויים, כי הם אכן תוקנו על ידי המהדירים, מאותם סיבות שמנינו למעלה: לתפארת המליצה, ולהסברה הנחוצה, ואכמ"ל].

5 בכ"י: המפרסם. וכן להלן.

6 במהדורת למברג, במקום 'מחמת שניטל', הודפס: כי ניטל.

את הדר עוזנו, עטרת ראשינו, מחמד נפשינו, את אמו"ר⁷ ר' נתן⁸ הכ"מ, ביום ואו עש"ק עשרה בטבת, שעה קודם שבת.

והתחלת חלישתו ה' במוצאי שבת קודש מקץ, ובשבת חנוכה הקודם כשנכנס בשלש⁹ סעודות לומר תורה, זה ה' התחלת התורה: אע"פ שזה חרפה לומר כי כל בעל דרשן אומר זה, אעפ"כ צריך לומר, ואמר בזה"ל: איר זאלט וויסין, אז מע וועט זיין אמת אין א גוסס, אין מע וועט מיזין ליגין מיט דיא פיס צי דער טיר¹⁰, ואמר זה במורא גדול. ואח"כ אמר התורה של חדי ר' שמעון מענין עצות ואמונת חכמים, ומענין ספרים לדפוס¹¹, ומענין כשהנשמה עולה למעלה עיקר שלימותה שתהי' למטה ג"כ, ואח"כ ה' בשמחה עד למאד.

ובשבת אחר חנוכה ה' ג"כ אורחים. ובליל שבת¹² פ' מקץ אמר תורה על המנורה ורקד בעצמו, ואחר שהלך מהשולחן סיפר¹³ מענין העבודה של יוה"כ, והוציא מפיו הק' אש שלהבת, ואמר העבודה ממש כמו¹⁴ הכה"ג שנכנס לפני ולפנים, עמד במקום שעמד, נכנס¹⁵ במקום שנכנס, ראה לפני מי אתה נכנס, אחת ואחת וכו', והת"ח גדול מכה"ג, כמ"ש: יקרה היא מפנינים. וקודם לזה סיפר חלום, שהחלום הזה מרמז על המעשה של הסתלקותו.

ובמוצאי שבת פ' מקץ נכנס לשלש סעודות, אמר¹⁶ תורה על פ' מקץ, ועל הסוף¹⁷ התורה אמר פירוש על פסוק¹⁸ עשה לך רב וקנה¹⁹ לך חבר, ואמר כך: עשה לך רב, ואם אין אתה יודע מי הרב, וקנה לך חבר, פי' תתחבר את עצמך להקולמוס. ואמר הנ"ל בזה"ל: מע דארף זיך מקרב זיין צי איין רבי, אין אז סע איז ניט טא²⁰ קיין רבי, איז מען זיך מחבר צי דער פֿען. ואח"כ אמר הבדלה בבכיה גדולה.

ובאמצע הלילה החליש²¹ עד למאוד, ובכל יום גברה חלישתו²². וביום ב' בא אליו ר' זאב ליאבארסקיע²³ ודיבר עמו מענין ר"ה של רבינו ז"ל והזהיר מאד²⁴ על ר"ה.

ובלילה אור ליום ד'²⁵ אחר תפילת ערבית עמדנו לפניו, וגם ר' זאב הנ"ל בא ג"כ ועמד מצד²⁶, ור' דוד מטאלטשין עמד לפני ר' זאב, ואמר אדמו"ר לר' דוד: ניט פאר שטעל וועלן וילין, לאז ער מען קאטש'י' אן קוקין, דער רבי האט אמאל אויך גיזאגט צי איינים: קיק מען אן, סע וועט פאר דיר זיין²⁷ איין טובה גדולה. וכך אמר: מע וועט זיך מיזין צי אויף קומען, האט אים ר' זאב

7 שם: אדמו"ר.
8 במהדורת למברג נוסף: ז"ל.
9 שם: לשלש.
10 במהדורת למברג, במקום המלים 'צי דער טיר', הודפס: צום טיר.
11 במהדורת למברג סודר אחרת: לדפוס ספרים.
12 במהדורת למברג נוסף: הנ"ל. וראה לעיל מה שהארכנו על כך.
13 שם: דיבר.
14 במהדורת למברג, במקום המלים 'ממש כמו' - הודפס: וכו'.
15 שם: ונכנס.
16 שם: ואמר.
17 במהדורת למברג, במקום המלים 'ועל הסוף', הודפס: ובסוף.
18 שם: משנה.
19 בכ"י: וקני. וכן להלן.
20 במהדורת למברג: דא.
21 שם: נחלש.
22 שם: חולשתו.
23 שם: לויבארסקע.
24 במהדורת למברג נוסף: ליסע לאומין.
25 שם: ה'. וראה לעיל מה שהארכנו על כך.
26 שם: מן הצד.
27 במהדורת למברג סודר אחרת: סע וועט זיין פאר דיר.

גִּיפְרֵי־גֵט: וַיֵּא, הָאֵט אַדְמוֹר²⁸ גִּיפְרֵי־רֵט: אוֹיֶף יַעֲנִיר וְעֵלֵט. ואח"כ סיפר מעשה נורא מהספר שנשרף בעת שהי' רבינו ז"ל בלעמבורג²⁹, שכשכתב³⁰ זה הספר בג' שעות ומחצה ואח"כ יצאתי מהאידרא³¹, ואמר שזה סייעתא דשמיא שספרתי לכם מעשה זאת.

ובלילה אמר חצות, ואחר חצות בערך ג' שעות קודם אור היום תפס קולמוס וכתב תורה על מ' מועד קטן, על³² משקין בית השלחין במועד. ואח"כ בא אליו ר' מאיר יהודא, ואמר לו בזה"ל: אֶפִּילוּ מַעַן זָאל זַיִן דָּער עֶרְגֶסְטִיר בַּעַל עֲבִירָה, אַבִּיא מַעַן הָאֵלֵט זֵיךְ אֵין רַבִּין, וְעֵט מַעַן בְּוֹדֵאֵי³³ הָאֲבִין³⁴ אַ תִּיקוֹן.

וביום ד' עמדו לפניו כמה אנש³⁵, ואמר שהעיקר העסק³⁶ שלכם יהי' להדפיס ספרים, יפוצו מעינותיך חוצה. ודיבר מענין ע"ב נימין.

ואור ליום ה', קודם אור יום ב' שעות³⁷, בא אליו ר' מאיר יהודא ור' לִיבְצֵי, ואמר: המלאך דומה בא אצל האדם ומבקע כריסו ומפיל על פניו, ואמר: אוי, ובפרט כשיש רפואה³⁸ בבטן זה אש להבה, אך אמר: רבינו ז"ל בוודאי יתקן הכל מעל פניו.

ובבוקר החליש³⁹ מאד בשעת תפילה⁴⁰, ובא אליו הצדקת⁴¹ אדיל תחי⁴² ואמרה: למה תחרישו, הלא צריך⁴³ להרבות בבכיה. והוא ז"ל לא הסכים על זה, ואמר שיש לו⁴⁴ שונאים גדולים, רק למד אותנו איך להתפלל בעבור⁴⁵, שיאמרו בהתבודדות שימצא לו זכות איך הוא כתב⁴⁶ דברי רבינו ז"ל וסידר אותם והידר⁴⁷ אותם, גם עתה רוצה להדפיס, וכל חייכם תלוי בי.

וגם ר' צבי מטעפליק בא אליו, ושאל אותו אם כבר קיבל מעות מאדון, ואמר לו: תן לי המעות שלך, ואני אשמור לך המעות עד לעולם הבא. ואמר: אבותי גנזו למטה, ואני אגנוז⁴⁸ למעלה. וצוה לו להרבות תהלים כמו שיאמר⁴⁹.

ואור ליום ואו עש"ק, קרינו לפניו ב' מעשיות מרבינו - מעשה א' וב'. וקודם ליום⁵⁰ צוה להביא לו מים חמין לעשות לו אמבטי, וקודם שהביאו לו האמבטי דיבר הרבה כמעט כצוואה לכך, וכך

- 28 שם: האט אים אדמו"ר.
- 29 שם: בלעמבורג.
- 30 שם: ושכתב.
- 31 שם: כמו מהאידרא.
- 32 במהדורת למברג, במקום 'מ' מועד קטן על', הודפס: משנת.
- 33 שם נוסף: תשובה טאן און מיא וועט.
- 34 בכ"י: אבין.
- 35 שם: א"ש.
- 36 במהדורת למברג: עסק.
- 37 במהדורת למברג סודר אחרת: ב' שעות קודם אור היום.
- 38 שם: רפואות.
- 39 שם: נחלש.
- 40 שם: התפלה.
- 41 שם: הצדיקת מ' אדל.
- 42 במהדורת למברג נוסף: בת רבינו ז"ל.
- 43 שם: צריכין.
- 44 בכ"י לא ברור, ויתכן שכתוב שם: לי.
- 45 במהדורת למברג: עבורו.
- 46 שם, במקום 'איך הוא כתב', מודפס: שכתב.
- 47 בכ"י: והדר.
- 48 במהדורת למברג: גנזתי.
- 49 שם: וצוה לו להרבות תהלים, יאמרם כמו שיאמרם.
- 50 שם: אור היום.

אמר, שצריכים⁵¹ אתם להחזיק אתכם ביחד באהבה גדולה, ואתם אנשים⁵² כשרים אלא שאתם שְׁלִימֵיזְאֵלְנִיקִים⁵³.

ואח"כ אמר פתאום להעולם: שלשה צרות ה' בטבת, מהו הצרות, וכולם לא זכרו, ואמר הוא בעצמו: בו מת עזרא הסופר, ונכתבה תורה יוונית, ונבקעה העיר. ואמר בזה"ל: נא⁵⁴ אַז עֲזָרָא הַסּוֹפֵר גֵּיִיט אַנְוֵעַק, אִין טְרִיִף פֶּסוּל אִיז זִיךְ מִתְגַּבֵּר אַזוּ פּוֹל וְוִיא סַע אִיז אִינְטִי⁵⁵ דָּא אַלְפִים וּרְבּוֹת טְרִיִף פֶּסוּל, נָאר אִיךְ הָאָף אַז אִיין בְּלֵעֵטִיל פִּין דַּעַם סִפֵּר מַרְבִּינוּ ז'ל⁵⁶ וְנֵעֵט זִיין אִיין תִּיקוֹן אוֹיף הָאֵלְדִינג, נא⁵⁷ זָאג אִיךְ אִיין אָן אַז אִייער עוּבְדָּא זָאל זִיין אִיר זָאָלְט דְרִיקִין דִּיא סִפְרִים, סַע זָאל⁵⁸ יפוצו מעינותיך חוצה, אִיר⁵⁹ זָאָלְט זִיין שְׁטאַרק מִיט גַעָלְט אִין מִיט רְצוֹן אִין מִיט טְרָחָה. ואמר לבנו יצחק⁶⁰ נ"י: אתה ג"כ צריך ליתן ת"ק ר"ח⁶¹ על זה, ואם לאו תן ששים ר"ח.

וגם אמר, שיש עונשים קשים ומרים כמו שיש, אִין צִים סוֹף גְּלִיזְסֵט⁶² זִיךְ צִי קְרִיגִין אוֹיף אַזוּ אִיין רְבִי - אוי.

ובבקר התלבש בציצית ותפילין והתפלל בכל הכוחות, ואמר סליחות. בשעת⁶³ קריאת⁶⁴ התורה בכה. ואח"כ למד וסיים הש"ך⁶⁵ גדול, ואמרו לו שילמוד בש"ע קטן, ווארין סַע פֶּאר אִיין אַ כַּח⁶⁶. הָאָט עַר ז'צ"ל גִּיזְאָגֵט: זִיִּיט אִיר מִיר נִיט אַזוּ גִיטְרִיִיא.

ואמר תהלים, ואח"כ אמר לנחמן בן עוזר שיתן לו כל טוב, ולא ידע מה הוא רוצה, ופירש לו: תן לי התנ"ך זה⁶⁷ כל טוב. ואח"כ אמר שאם יבואו שנים⁶⁸ אנשים לפניו עם כנור וירקדו לפניו בוודאי יחיו אותו. ואמר שלא ישתה עוד אפילו טיִיא, ואחר ב' שעות אמר לבנו ר' יצחק: לך לבית⁶⁹ וטול לי הקיחין⁷⁰ של שבת, רק שיהי' של שבת דייקא. וצוה להציע שולחן על הכסא דייקא, והוא בעצמו ז"ל ישב על התיבה של נרות, ואכל כזית בדוחק גדול ומעט רוטב ומעט צִימִים⁷¹, ואח"כ אמר שבהמ"ז מותר לברך על המטה הסמוכה, ובתוך בהמ"ז אמר: הרחמן הוא ימשיך לנו קדושת א". אִין הָאָט גִּיזְאָגֵט: אִיךְ הָאָב נִיט אִין זִין גִּיהָאָט צִי הַעֲסִין, נָאר סַע הָאָט נָאר זִיךְ בָּא מִיר⁷² אִיבֵּער גִּיךְרִיִיט אִין דַּער מַחְשָׁבָה.

- 51 שם: צריכים.
- 52 בכ"י: עושים.
- 53 במהדורת למברג: שלימזלניקים.
- 54 שם: נוא.
- 55 שם: היינט.
- 56 שם: איין בלעטיל פון ספרי רבינו.
- 57 שם: נוא.
- 58 שם: סע זאל זיין.
- 59 בכ"י: איז.
- 60 במהדורת למברג: ר' יצחק.
- 61 שם: ר"כ. וכן להלן.
- 62 שם: גליסט.
- 63 שם: ובשעת.
- 64 בכ"י: קריאות.
- 65 שם: השך.
- 66 במהדורת למברג: איין כח.
- 67 שם: זודו.
- 68 שם: שני.
- 69 בכ"י: לביתי.
- 70 במהדורת למברג: הקוחין.
- 71 שם: צימעס.
- 72 לפי הנוסח בכ"י, המוסיף את המלה 'גאר', נראה שיש להקדים את המלים 'בא מיר' למלה 'זיך'.

ואח"כ שלח אחר נרות, ואמר בזה"ל, שנר⁷³ שבת ונר יו"ט ונר חנוכה הוא ענין אחד. ואמר שיש לו על ענין זה תילי תילין של הלכות, פלאי פלאות, רק אין לי כח. ואח"כ אמר לר' נחמן מטולטשין פסוק זה: לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו⁷⁴, העיקר הוא התקשרות לצדיקים. ואח"כ צוה לכל אנ"ש לילך למקוה, והלכנו למקוה. וכשבאנו ממקוה התגברה החולאת עד למאוד, ובאתה אליו הצדיקת מרת האדיל⁷⁵ ת' ושאלה אותו: וְאֵשׁ אֵיזוּ עֶפְסִים אֵיךְ⁷⁶ עָרְגָר גְּיוֹאֲרִין, הָאֵט עָר גְּיֶנְפִירֵט: סַע אֵיזוּ מֵיט גְּרוֹיס חֶסֶד, סַע מֵיט גְּרוֹיס חֶסֶד. ואח"כ לא דיבר עמנו יותר, רק שמענו שאמר: יברכך, וברכת המפיל, וחנן המרבה לסלוח, ומקדש השבת, וברוך אתה בקודש, אחד.

והענין⁷⁷ ה' בערך⁷⁸ שעה וחצי. והסתלקותו ה' ממש בנשיקה, תיכף אחר הדלקת נר של שבת קודש. ובא לקבורה במוצאי שבת קודש, בכבוד גדול עד למאד, אפילו מהכת המתנגדים. ותו אין להאריך בכתב, כי הרבה דברים בזה אשר לא יספיקו כל אילי נביות. נא ונא ידידינו אחינו חיזקו ואמצו להתחזק⁷⁹ בית א"א מו"ר⁸⁰, וגם להזיל זהב מכיסכם⁸¹ להדפיס ספריו הקדושים, כי ע"ז הזהיר ביותר.

והש"י⁸² ינחם אותנו וישמח את לבבנו הנשברה, כאשר אתם ידעתם שכל רצונו וכוספו רק לשמוח בה' ובתורתו הק'.

כ"ד⁸³ כל אנ"ש מברסלב, תר"ה לפ"ק.

■ ■ ■

73 במהדורת למברג: נר.

74 בב"י חסרה מלה זו.

75 במהדורת למברג: אדיל.

76 במהדורת למברג מסודר אחרת: איך עפיט.

77 שם נוסף: הנ"ל.

78 שם: ערך א'.

79 שם: להחזיק.

80 שם: בית אדמו"ר.

81 בב"י: להזיל זהב מכסכם.

82 במהדורת למברג: השי"ת.

83 שם: כה דברי.

קו קולמוס

אנו מעונינים להרחיב את מעגל מנויי הגליון. שילחו את הגליון למכריכם והציעו להם להצטרף לרשימת התפוצה. שימו לב! גיליון מספר 7 יצא לאור אי"ה בליל יום ו', י"ד בשבט ה'תש"ע.
© יו"ל על ידי מערכת "שיבולים" כל הערה, השגה, ביקורת, תגובה, הצעה, תתקבל בברכה.
כתובת המערכת: 7Shibolim@gmail.com